

Wpływ wiedzy translatorskiej studentów 1. roku na skuteczność dydaktyki translacji

The knowledge about translation in first year students and its influence on the effectiveness of translation teaching

Monika NADER-CIOCZEK

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej/ Maria Curie-Skłodowska University

E-mail: monika.nader@gmail.com

Abstract: This paper presents the data obtained by means of a survey conducted in 2015/2016 and 2016/2017 among first year students of Applied Linguistics at Maria Curie-Skłodowska University. The survey enabled to gather information about students' actual knowledge about translation. The data has helped to continue research on sight translation and to devise how to successfully develop students' theoretical and practical knowledge about translation during sight translation classes.

Keywords: sight translation, knowledge about translation, translation teaching

Wstęp

Tłumaczenie a vista jest bardzo ciekawym rodzajem translacji. Zgodnie z apelem M. Płużyczki (2015: 85–86) zawartym w monografii zatytułowanej „*Tłumaczenie a vista. Rozważania teoretyczne i badania eyetrackingowe*” tłumaczenie a vista powinno się traktować „(...) jako pewien zakres rzeczywistości translacyjnej, który należy uczynić odrębnym przedmiotem badań translatorskich, uznać go za oddzielny typ tłumaczenia (...) charakteryzujący się przede wszystkim specyficznymi cechami właściwymi tylko sobie oraz specyficznymi procesami mentalnymi i działaniami translatorskimi.” Tłumaczenie a vista powszechnie stosowane jest w praktyce tłumaczy zawodowych. Ponadto, jak wykazują prace m.in. P. Gorszczyńskiej (2012, 2016), M. Nader-Cioczek (2015, 2016), M. Płużyczki (2015) czy J. Żmudzkiego (2002, 2004, 2015), tłumaczenie a vista ma również spory potencjał dydaktyczny, który może być wykorzystany w treningu tłumaczy ustnych i pisemnych na poziomie akademickim.

F. Grucza (2009: 29–30) zwraca uwagę na to, jak istotnym jest zdefiniowanie zamierzonych celów i efektów dydaktycznych w postaci oczekiwanych i planowanych strategicznie profili kompetencyjnych ucznia-translatora, który jest jednocześnie celem dydaktyki. Skuteczna dydaktyka, a więc także dydaktyka translacji w znacznym stopniu zależy od określenia, jakie rodzaje kompetencji, umiejętności i sprawności należy rozwijać w translatorach-uczniach, aby mogli efektywnie wykonywać dany

rodzaj translacji. Ta wiedza jest cenna również dla nauczyciela, ponieważ może pomóc w opracowaniu modelu dydaktyki danego rodzaju translacji, doborze odpowiednich metod dydaktycznych oraz określeniu pożądanych efektów kształcenia.

Zdaniem A. Małgorzewicz (2016: 162) elementem, który obowiązkowo należałoby wziąć pod uwagę przy układaniu programów kształcenia jest więc „(...) określenie właściwości studentów rozpoczynających edukację oraz zdefiniowanie deficytów, które przy wykorzystaniu odpowiednich środków (ze szczególnym uwzględnieniem podejścia zadaniowego) można zniwelować, osiągając profesjonalny poziom wykonywanych czynności translacyjnych.”

W odpowiedzi na powyższe postulaty celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie: na czym może się opierać konstruowanie modelu dydaktyki tłumaczenia a vista dla studentów 1. roku studiów licencjackich od początku kształcenia translatorskiego. W oparciu o wyniki ankiet dotyczących aktualnego stanu wiedzy translacyjnej studentów 1. roku studiów licencjackich na kierunku Lingwistyka Stosowana niniejszy artykuł spróbuje znaleźć odpowiedzi na powyższe pytanie. Na podstawie wyników ankiet określone zostaną również rodzaje kompetencji, umiejętności i sprawności oraz obszary wiedzy translacyjnej i translatorycznej¹, które powinno się rozwijać w studentach 1. roku studiów licencjackich Lingwistyki Stosowanej podczas zajęć z tłumaczenia a vista.

1. Tłumaczenie a vista w programie studiów Lingwistyki Stosowanej

Tłumaczenie a vista stanowiło integralną częścią programu studiów kształcących nauczycieli i tłumaczy od założenia Lingwistyki Stosowanej UMCS. Na początku tłumaczenie a vista włączone było w zajęcia z praktycznej nauki języka i tłumaczeniowe, a od 2010 r. stało się przedmiotem autonomicznym.

Tłumaczenie a vista wprowadza się w pierwszym roku studiów licencjackich, przed rozpoczęciem zajęć z przekładu, tłumaczenia konsekutywnego i symultanicznego. Obecnie program studiów przewiduje łącznie 60 h treningu z a vista, po 30 h w semestrze zimowym i letnim. Jest to też pierwszy kontakt studentów Lingwistyki Stosowanej z zajęciami z translacji. Na zakończenie przeprowadza się zaliczenie na ocenę.

Profesor Jerzy Żmudzki, założyciel Lingwistyki Stosowanej UMCS, wyjaśnia, że a vista zostało uwzględnione jako odrębny przedmiot w programie studiów ze względu na to, że rozwija kreatywność werbalno-konceptualną, umiejętność operacjonalizacji tekstów, np. synteza, ekspansja, eksplikacja, rozszerzenie tematyczne tekstu oraz ćwiczy asocjatywność ekwiwalentów, co warunkuje skuteczne przeprowadzanie operacji projekcji na systemy docelowe. W związku z tym zajęcia z tłumaczenia a vista przyczyniają się do poprawy jakości tłumaczeń ustnych i pisemnych. Ponadto ten rodzaj translacji wykazuje pewne cechy wspólne z tłumaczeniem konsekutywnym, symultanicznym, a nawet z przekładem, stanowi więc doskonałe wprowadzenie do innych rodzajów translacji ustnej i pisemnej.²

¹ Rozróżnienie zaproponowane przez F. Gruczę (2008: 39).

² Informacje pozyskane w rozmowie z profesorem J. Żmudzkim z 17.11.2014 r.

2. Ankieta wśród studentów 1. roku dotycząca wiedzy na temat translacji

W semestrze zimowym roku akademickiego 2015/2016 oraz 2016/2017 wśród studentów pierwszego roku studiów licencjackich na kierunku Lingwistyka Stosowana Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie przeprowadzona została ankieta, której celem było uzyskanie informacji na temat wiedzy studentów dotyczącej translacji. Pytania ankietowe dotyczyły m.in. znanych studentom rodzajów translacji, w tym tłumaczenia a vista, pomocy służących efektywnemu wykonaniu danego rodzaju tłumaczenia, wyzwań stojących przed tłumaczem wykonującym dany rodzaj translacji, cech i umiejętności jakimi powinien odznaczać się tłumacz wykonujący dany rodzaj translacji. Z jednej strony zgromadzone tą metodą informacje miały na celu posłużyć do prowadzenia dalszych badań nad dydaktyką tłumaczenia a vista. Z drugiej strony analiza wyników badań ankietowych miała pomóc określić jakiego rodzaju treści powinny być uwzględnione podczas praktycznych zajęć z tłumaczenia a vista, aby wykształcić w studentach odpowiednią kompetencję translatoryczną i translacyjną umożliwiającą skuteczne wykonanie tego rodzaju translacji, a także posłużyć do rozwinięcia najbardziej odpowiednich rozwiązań dydaktycznych w ramach prowadzonych zajęć z praktycznego tłumaczenia a vista. Ankieta zawierała zarówno pytania, na które studenci odpowiadali zaznaczając odpowiedź „tak” lub „nie”, jak i pytania otwarte.

Ze względu na obiektywność zostaną przedstawione jedynie wyniki wybranych pytań z ankiety przeprowadzonej w roku akademickim 2015/2016. Wyniki ankiety przeprowadzonej rok później doprowadziły do tych samych wniosków dotyczących tego jakie kompetencje, umiejętności i sprawności należałoby rozwijać w studentach biorących udział w zajęciach z tłumaczenia a vista oraz jakie treści należałoby przekazywać na tych zajęciach, aby umożliwić wykształcenie odpowiedniej kompetencji translacyjnej i translatorycznej. Najpierw zostaną przedstawione wyniki ankiety w odniesieniu do wybranych pytań, a następnie omówione zostaną wnioski i implikacje dydaktyczne dla tłumaczenia a vista.

W roku akademickim 2015/2016 w ankiecie wzięło udział 68 studentów pierwszego roku studiów licencjackich na kierunku Lingwistyka Stosowana UMCS, w tym 58 kobiet i 10 mężczyzn. Większość respondentów, tzn. 81 % (55 osób), była w przedziale wiekowym 18–19 lat, 16% ankietowanych (11 osób) było w wieku 20-23 lata, a 3% ankietowanych (2 osoby) miało 15-17 lat.

Spośród wszystkich studentów, którzy wzięli udział w ankiecie 3% (2 osoby) miały doświadczenie z dydaktyką akademicką, tj. 1 osoba przyznała, że przez dwa semestry studiowała na UMCS na kierunku Filologia Romańska, a 1 osoba studiowała równoległe na trzecim roku studiów licencjackich w ramach Filologii Iberyjskiej. Pozostali ankietowani czyli 97% (66 osób) byli absolwentami szkół średnich.

3. Wyniki ankiety dotyczącej wiedzy na temat translacji

3.1. Doświadczenie studentów związane z wykonywaniem różnych rodzajów translacji ustnej i pisemnej

Jeśli chodzi o doświadczenie związane z translacją to 72% respondentów (49 osób)

przyznało, że wykonywało translację ustną i/ lub pisemną, a 28% (19 osób) nie miało żadnego doświadczenia w tej dziedzinie.

Wśród studentów, którzy przyznali że wykonywali tłumaczenia ustne i/ lub pisemne okazało się, że większość – 34 % (23 osoby) – wykonywały translację w ramach pracy domowej na lekcje języka obcego (głównie translację pisemną), 26% (18 osób) wykonywało translację ustną w czasie wymiany międzyszkolnej, np. tłumacząc podczas spotkania gości z wymiany międzyszkolnej z rodzinami. Ponadto 24% ankietowanych (16 studentów) przyznało, że wykonywało translację ustną i/ lub pisemną dla członków swojej rodziny m.in. w następujących sytuacjach: wykonanie tłumaczenia ustnego instrukcji obsługi sprzętu AGD (10% - 7 osób), telefonu komórkowego (6% - 4 osoby), urządzeń biurowych tj. drukarki i tablicy interaktywnej (1 osoba), tłumaczenie a vista podpisów pod eksponatami na język polski dla swoich rodziców w czasie oprowadzania po muzeum (1 osoba). Poza tym w ramach translacji dla członków rodziny 1 osoba tłumaczyła ustnie dla swojej mamy treść krótkich wpisów w internecie (tłumaczenie a vista), 1 osoba wykonała tłumaczenie pisemne rozdziału książki o stalach wysokowytrzymałościowych na potrzeby pracy magisterskiej swojego brata, a 1 osoba wykonywała tłumaczenie ustne podczas odwiedzin swojej kuzynki z USA w Polsce. Pojawiły się także następujące odpowiedzi: 1 osoba wykonywała tłumaczenie pisemne tekstów literackich na zajęcia z historii literatury francuskiej oraz w ramach zajęć z translacji, a 1 osoba wykonywała tłumaczenie ustne tekstów pisemnych podczas praktyk metodycznych w szkole. Studenci jako doświadczenie z translacją wymieniali również wykonywanie tłumaczenia ustnego dla obcokrajowców – 1 osoba tłumaczyła ustnie wypowiedź metropolity lubelskiego dla osoby z Niemiec, a 1 osoba pośredniczyła translacyjnie w komunikacji między obcokrajowcem a pracownikiem ochrony bezpieczeństwa podczas odprawy bagażowej na lotnisku. Dla 7% (5 osób) doświadczenie w wykonywaniu translacji pisemnej stanowiło tłumaczenie tekstów piosenek na język polski, a dla 5% (3 osób) – tłumaczenie podpisów do filmów. Ponadto 1 osoba wykonywała tłumaczenie tekstu specjalistycznego z dziedziny biologii do pracy doktorskiej, a 1 osoba wykonywała tłumaczenie pisemne dokumentacji związanej z siecią elektryczną. Spośród studentów, którzy przyznali, że wykonywali translację ustną i/ lub pisemną 50% ankietowanych (34 osoby) przyznało, że byli zadowoleni z wykonanego przez siebie zadania translacyjnego, a 15 osób stwierdziło, że nie sprawdziły się podczas translacji.

3.2. Problemy translacyjne napotkane podczas wykonywania zadania translacyjnego

Jeśli chodzi o przyczyny ewentualnych problemów podczas wykonywania translacji to w grupie tych, którzy uznali, że nie wywiązali się z zadania translacyjnego pojawiały się następujące odpowiedzi: 22% ankietowanych (15 osób) przyznało, że miało trudności z translacją ze względu na nieznaną słownictwa, przy czym dla 22% respondentów (15 osób) problem stanowił dobór słownictwa w języku docelowym aby przekazać treść tekstu wyjściowego, 12% ankietowanych (8 osobom) brakowało znajomości słownictwa specjalistycznego w języku docelowym, 3% respondentów (2 osoby) miały dodatkowo problemy ze zrozumieniem tekstu wyjściowego ze względu

na nieznanie słownictwo specjalistyczne, a 1 osoba miała trudności ze znalezieniem odpowiedników w języku polskim hiszpańskich nazw własnych tj. nazw określonych instytucji. Ponadto studenci podawali także, że problem stanowiły: stres (4% – 3 osoby), presja czasu (1 osoba), interferencja językowa (1 osoba) oraz „konstrukcje składniowe, które w języku hiszpańskim wyglądają inaczej” (1 osoba).

Również w grupie osób, które były zadowolone z wykonanego przez siebie zadania translacyjnego najczęściej wymienianym problemem podczas tłumaczenia były problemy leksykalne w odniesieniu do tekstu wyjściowego, np. nieznanie i niezrozumiałe wyrażenia frazeologiczne (54% ankietowanych – 37 osób) oraz trudności w doborze odpowiedniego słownictwa w języku docelowym, aby oddać treść tekstu wyjściowego (26% osób – 18 osób). Ponadto ankietowani wymieniali jako problemy podczas translacji zachowanie poprawności gramatycznej podczas ustnej produkcji translatu (4% studentów – 3 osoby), skomplikowane konstrukcje składniowe charakterystyczne dla tekstów literackich pisanych w języku starofrancuskim (1 osoba), problemy z zapamiętaniem informacji podczas translacji ustnej (1 osoba), odmienność konstrukcji składniowych w języku polskim i angielskim (1 osoba) oraz problemy z utworzeniem spójnego i logicznego tekstu w języku docelowym (1 osoba).

3.3. Wiedza na temat translacji ustnej

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło sformułowania definicji odnoszącej się do tłumaczenia ustnego. Wszyscy respondenci udzielili odpowiedzi na to pytanie, chociaż w odpowiedziach „ustność” translacji interpretowana była w różny sposób, np. 40 % ankietowanych (27 osób) stwierdziło, że tłumaczenie ustne polega na tłumaczeniu lub „przekładaniu” tekstu ustnego czy „mówionego” lub „czyichś słów kiedy mówi” np. czyjeś przemówienia lub wypowiedzi. W rozumieniu 37% ankietowanych (25 osób) tłumaczenie ustne to tłumaczenie, które tłumacz sporządza „nie pisemnie”, „mówiąc”, „tworząc tekst mówiony”. Z kolei dla 15% ankietowanych (10 respondentów) tłumaczenie ustne polega na tłumaczeniu, „przekładaniu” lub „wyjaśnianiu” „wysłuchanego” lub „(u)słyszanego” tekstu, a 7% ankietowanych (5 osób) zdefiniowało tłumaczenie ustne jako tłumaczenie czyjejś wypowiedzi wykonywane „na głos”, „na bieżąco” lub „na żywo” podając przykłady sytuacji, kiedy taki rodzaj translacji znajduje zastosowanie, tzn. podczas konferencji, spotkania, rozmowy. Wśród odpowiedzi pojawiła się również następująca definicja podana przez 1 osobę: „tłumaczenie ustne to tłumaczenie tego, co ktoś mówi lub pisze, za pomocą mowy.”

Jeśli chodzi o to, co ankietowani uznali za najtrudniejsze podczas wykonywania tłumaczenia ustnego to najczęściej pojawiała się odpowiedź: tempo/ szybkość/ prędkość w odniesieniu albo do „presji czasu” czy „ograniczonego czasu”, w którym tłumacz powinien wykonać tłumaczenie ustne (25% ankietowanych – 17 osób), albo w odniesieniu do tempa wypowiedzi osoby, której tekst ustny jest tłumaczony (19% respondentów – 13 osób), ponieważ w drugim przypadku trudnością może być „nadażenie” za „mówiącym” czy „nadawcą tekstu”. Drugą najczęstszą odpowiedzią (28% ankietowanych – 19 osób) były kwestie problemów leksykalnych, które mogą stanowić wyzwanie dla tłumacza wykonującego translację ustną, tzn. dobór odpowiedniego

słownictwa, „znalezienie odpowiedników w drugim języku”, „brak słownictwa specjalistycznego”, znajomość wyrażen idiomatycznych, „zrozumienie slangu”, „wy tłumaczenie słów, które nie mają swojego odpowiednika”. Zdaniem 12% ankietowanych (8 osób) najtrudniejszym podczas wykonywania translacji ustnej jest zachowanie lub oddanie „sensu (tłumaczonej) wypowiedzi”, „prawidłowa interpretacja poszczególnych słówek”, „poprawne zrozumienie tłumaczonego tekstu”. W opinii 9% studentów (6 osób) największym wyzwaniem dla tłumacza wykonującego translację ustną jest stosowanie się do „zasad gramatyki” czy reguł gramatycznych danego języka obcego podczas formułowania tekstu docelowego w tym języku, np. stosowanie odpowiednich czasów gramatycznych, „odpowiednie umieszczenie danych części mowy w odpowiedniej kolejności”. Ponadto 4% ankietowanych (3 osoby) uznały, że tłumacz może mieć trudność ze zrozumieniem akcentu (roz)mówcy, którego wypowiedź tłumaczy, 1 osoba wyliczyła „brak możliwości wcześniejszego przygotowania” się do tłumaczenia jako największą trudność dla tłumacza ustnego, a 1 osoba uznała „zacinanie się podczas mówienia, jąkanie” za najtrudniejsze podczas wykonywania translacji ustnej.

Na pytanie: „Jakie zna Pan/ Pani rodzaje translacji ustnej?” 54% ankietowanych (37 osób) nie udzieliło żadnej odpowiedzi albo pojawiła się odpowiedź „nie wiem”, „nie znam”. Wśród ankietowanych drugą najczęściej pojawiającą się odpowiedzią (13% – 9 osób) było wymienienie tłumaczenia symultanicznego i konsekwentnego jako rodzajów translacji ustnej. Inną porównywalnie często pojawiającą się odpowiedzią (12% – 8 osób) było wymienienie tłumaczenia symultanicznego jako rodzaju translacji ustnej. Wśród ankietowanych 4% (3 osoby) zaklasyfikowały tłumaczenie symultaniczne i tłumaczenie a vista jako przykłady translacji ustnej. „Translacja konferencyjna” lub „tłumaczenie podczas konferencji” to odpowiedź o rodzaju translacji ustnej, która pojawiła się u 4% ankietowanych (3 osób). Według 3% respondentów (2 osób) do rodzajów translacji ustnej należą: tłumaczenie symultaniczne, konsekwentne i a vista. Zdaniem 1 osoby tłumaczenie symultaniczne oraz „tłumaczenie filmów i nagrań audio” to przykłady translacji ustnej. Również 1 osoba podała tłumaczenie symultaniczne i „tłumaczenie przysięgłe” jako przykłady translacji ustnej. Inne odpowiedzi na pytanie o rodzaje translacji ustnej to: „tłumaczenie a vista” (1 osoba), „translacja cicha” (1 osoba), „tłumaczenie ustne, tłumaczenie pisemne” (1 osoba) oraz „z języka obcego na język obcy, z języka ojczystego na język obcy, z języka obcego na język ojczysty” (1 osoba).

3.4. Wiedza dotycząca tłumaczenia a vista

Kolejne pytanie ankietowe polegało na wyjaśnieniu co to jest i na czym polega tłumaczenie a vista. 51% ankietowanych (35 osób) nie udzieliło żadnej odpowiedzi na to pytanie lub napisało „nie wiem”. 28% respondentów (19 ankietowanych) scharakteryzowało tłumaczenie a vista podając pewne cechy charakterystyczne dla tego rodzaju translacji, np. „tłumaczenie ustne mając tekst przed sobą”, „ustne tłumaczenie tekstu pisemnego”, „tłumaczenie tekstu pisanego na głos”, „płynne i natychmiastowe tłumaczenie z tekstu pisanego na mowę innego języka”, „tłumaczenie tekstu pisanego

na tekst mówiony – bezpośrednio dla drugiej osoby”, rodzaj tłumaczenia wykonywany „od razu”, „bez przygotowania”, „na bieżąco”, stosowany podczas rozpraw sądowych lub konferencji. Zdaniem 6% ankietowanych (4 studentów) tłumaczenie a vista to rodzaj tłumaczenia pisemnego, „tłumaczenie tekstów pisanych” lub „tłumaczenie pisemne dokumentów.” Ponadto 3% respondentów (2 osoby) zakwalifikowało tłumaczenie a vista jako rodzaj tłumaczenia ustnego, ale nie podało żadnych cech wyróżniających ten rodzaj translacji. Pojawiały się także inne pojedyncze odpowiedzi: „tłumaczenie a vista to przeczytanie jednego tekstu w innym języku”, „tłumaczenie a vista to tłumaczenie poprzez słuchanie, czytanie, mówienie i pisanie”, „tłumaczenie a vista polega na czytaniu zdania w j. obcym, a następnie na tłumaczeniu go”, „tłumaczenie tekstów z danej dziedziny”, „tłumaczenie bez żadnych dodatkowych pomocy, źródeł, całkowicie samodzielnie”, „tłumaczenie polegające na pracy z różnego typu tekstami oraz filmami i tłumaczenie ich na różne języki”, „tłumaczenie a vista to tłumaczenie 'z kartki', bez przygotowania”, „tłumaczenie, które opiera się tylko na najważniejszych wątkach wybranych z tekstu”, „tłumaczenie a vista to tłumaczenie, które ułatwi nam tłumaczenie tekstu w obie strony, da nam okazję nauczenia się większej ilości słownictwa”.

3.5. Wiedza dotycząca ewentualnych pomocy ułatwiających pracę tłumacza ustnego

Kolejne pytanie dotyczyło ewentualnych pomocy, które mogą się przydać tłumaczowi ustnemu w wykonaniu translacji ustnej. 46% ankietowanych (31 osób) nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie lub napisało „nie wiem.” Dla 28% respondentów (19 ankietowanych) tłumaczowi ustnemu wykonującemu tłumaczenie ustne mogą być przydatne słowniki różnego rodzaju, np. internetowe, „w komórce”, słownik wyrażen frazeologicznych, słownik kolokacji, a nawet słownik wymowy. Zdaniem 12% ankietowanych (8 osób) pracę tłumacza ustnego znacznie może ułatwić zabranie ze sobą notesu, w którym tłumacz ustny będzie sporządzał notatki podczas recepcji tekstu wyjściowego, co z kolei pomoże w zapamiętaniu kluczowych informacji z tekstu wyjściowego i umożliwi skuteczną komunikację z adresatem tekstu docelowego. Według 3% studentów (2 osób) szczególnie przydatne tłumaczowi ustnemu w wykonaniu tłumaczenia ustnego będą słuchawki i mikrofon. Również 3% studentów (2 osoby) uznały, że nieocenioną może się okazać pomoc innego tłumacza, który „wspomoże wtedy, kiedy nie będzie można użyć innych form pomocy jak np. słownika.” Podobnie 1 osoba uznała, że „rozmowy z native speakerami”, które umożliwiają „zdobycie praktycznych umiejętności” mogą pomóc w wykonaniu tłumaczenia ustnego. Prawdopodobnie chodziło o fazę przygotowania się do tłumaczenia, kiedy to tłumacz ustny rozmawia z inicjatorem translacji i/ lub producentem tekstu wyjściowego. Wówczas dowiaduje się z jakiego rodzaju tekstem będzie miał do czynienia oraz może przewidzieć cechy charakterystyczne dla tego tekstu tworzonych przez inicjatora translacji i/ lub producenta tekstu wyjściowego, np. użycie związków frazeologicznych, cytatów, dowcipów, gier słownych, itd. Ta wiedza z kolei, a raczej oczekiwania wobec inicjatora translacji i/ lub producenta tekstu wyjściowego może znacznie ułatwić proces przygotowania się do tłumaczenia ustnego. W odpowiedzi na pytanie dotyczące

ewentualnych pomocy jakie mogą się przydać tłumaczowi ustnemu w wykonaniu tłumaczenia ustnego pojawiły się również inne pojedyncze odpowiedzi, które można zaklasyfikować raczej jako rodzaje umiejętności i sprawności, a nawet cech osobowościowych tłumacza ustnego, np. „spokój i opanowanie, aby móc oddać sens wypowiedzi”, „dobra pamięć”, „radzenie sobie ze stresem”, „dobra dykcja, pewność siebie, mówienie jasno i wyraźnie”, „inteligencja, inteligentny człowiek zawsze sobie poradzi”, „wizualizacja tego o czym mówi osoba tłumaczona, by mieć odwołanie do tekstu i lepiej kojarzyć słowa.”

3.6. Wiedza dotycząca rodzajów kompetencji, umiejętności i sprawności charakteryzujących tłumacza ustnego

Studenci wśród których została przeprowadzona ankieta mieli również wymienić, co ich zdaniem powinien umieć tłumacz ustny w zakresie znanych sobie rodzajów translacji ustnej, aby skutecznie wykonywać tłumaczenia ustne. Najczęściej pojawiała się odpowiedź (u 74% ankietowanych – 50 osób), że tłumacz ustny powinien mieć bogaty zasób słownictwa w zakresie języka 1. i 2., zarówno jeśli chodzi o słownictwo ogólne jak i specjalistyczne z danej dziedziny, z której teksty tłumaczy. Druga najczęściej podawana odpowiedź (wśród 41% respondentów – 28 osób) dotyczyła umiejętności budowania przez tłumacza wypowiedzi poprawnych gramatycznie, np. umiejętność poprawnego zastosowania czasów gramatycznych. Zdaniem 25% ankietowanych (17 osób) tłumacz ustny powinien umieć wypowiadać się w sposób płynny, aby skutecznie wykonywać translację ustną. Ponadto 22% ankietowanych (15 osób) stwierdziło, że umiejętność szybkiego wyszukiwania ekwiwalentów językowych jest niezbędna aby skutecznie wykonywać translację ustną. Według 18% ankietowanych (12 osób) dobra dykcja to umiejętność konieczna do skutecznego wykonywania zawodu tłumacza ustnego. Umiejętność komunikacji z innymi osobami i łatwość nawiązywania kontaktu z ludźmi to zdaniem 10% ankietowanych (7 osób) umiejętność, która korzystnie wpływa na skuteczność działań tłumacza ustnego. Dobra pamięć to zdaniem 9% respondentów (6 osób) umiejętność, która powinna cechować tłumacza ustnego, aby mógł efektywnie wykonywać swoje zadania w ramach translacji ustnej. Również 9% respondentów (6 osób) uznało, że tłumacz ustny powinien być „odporny na stres” albo powinien umieć poradzić sobie w sytuacjach stresujących. Ponadto 9% respondentów (6 ankietowanych) stwierdziło, że tłumacza ustnego powinna cechować pewność siebie. Zdaniem 7% ankietowanych (5 ankietowanych) umiejętność koncentracji to kluczowa umiejętność, która może wpłynąć na skuteczność działań tłumacza ustnego. Również 7% ankietowanych (5 osób) wymieniło „umiejętność wyłowienia sensu danej wypowiedzi” jako umiejętność, która może zadecydować o efektywnym wykonaniu zadania translacyjnego przez tłumacza ustnego. Podobnie 7% ankietowanych (5 ankietowanych) stwierdziło, że tłumacz ustny powinien mieć rozległą wiedzę ogólną, być czytany i na bieżąco z wydarzeniami z kraju i ze świata, aby móc skutecznie wykonywać translację ustną. 3% respondentów (2 osoby) nie udzieliły żadnej odpowiedzi na pytanie dotyczące umiejętności tłumacza ustnego służących do skutecznego wykonywania sobie znanych rodzajów translacji ustnej.

3.7. Wiedza dotycząca rodzajów czynników warunkujących skuteczny przebieg procesu translacji

Jeśli chodzi o odpowiedzi dotyczące tego, co studenci uważają za najważniejsze dla skutecznego wykonywania translacji, to większość ankietowanych stwierdziła, że jednym z czynników wpływających na decyzje tłumaczeniowe warunkujące efektywność translacji jest sam tekst wyjściowy (78% ankietowanych – 53 osoby), np. „tematyka tekstu” a więc „dziedzina, w której wykonuje się tłumaczenie” (75% respondentów – 51 osób), „czy jest to tekst formalny czy nieformalny” (6% ankietowanych – 4 osoby), „data jego powstania” (3% ankietowanych – 2 osoby), „kontekst historyczny” (1 osoba), „język, w jakim jest napisany tekst” (1 osoba). Ponadto respondenci uznali, że na decyzje tłumaczeniowe ma również wpływ to dla kogo tłumaczony jest tekst (34% studentów – 23 osoby), tzn. „kto będzie odbiorcą” czy raczej adresem tekstu docelowego, „jakiej rangi jest klient”, „do jakiej grupy społecznej (wiekowej) ma trafić tekst.” Podobnie częsta odpowiedź dotyczyła inicjatora translacji lub producenta tekstu wyjściowego (28% respondentów – 19 osób) np. „osoba, od której dostaje tekst”, „styl wypowiedzania się bądź pisania autora”, „kogo tłumaczy”, „kto zlecił tłumaczenie”, „tłumacz powinien wziąć pod uwagę to, że tłumaczy kogoś tekst i musi przetłumaczyć to tak, jakby napisał to autor.” Inne odpowiedzi dotyczące tego co tłumacz powinien wziąć pod uwagę wykonując tłumaczenie to: sytuacja, w której tłumacz wykonuje translację (9% respondentów – 6 osób), czas przeznaczony na tłumaczenie (7% studentów – 5 osób), długość tekstu wyjściowego (1 osoba).

3.8. Wiedza na temat rodzajów umiejętności, jakie ankietowani spodziewają się wytworzyć podczas zajęć z tłumaczenia a vista

Na pytanie: „Jakie rodzaje umiejętności spodziewa się Pan/Pani wytworzyć na zajęciach z praktycznej nauki tłumaczenia a vista?” 66 % respondentów (45 osób) odpowiedziało, że mają nadzieję rozwinąć swoje kompetencje językowe w zakresie, m.in. zasobu słownictwa, poprawnego zastosowania gramatyki, umiejętności tworzenia spójnych i poprawnych wypowiedzi ustnych, skutecznej analizy i zrozumienia tekstu wyjściowego. Zdaniem 28% ankietowanych (19 osób) zajęcia z tłumaczenia a vista powinny pomóc im w rozwinięciu umiejętności skutecznego przeprowadzania procesu tłumaczenia a vista. Kolejna najczęściej pojawiająca się odpowiedź (26% studentów – 18 osób) dotyczyła tego, że zajęcia z tłumaczenia a vista powinny przyczynić się do rozwinięcia umiejętności tworzenia płynnego tekstu w języku docelowym. Według 19% ankietowanych (13 studentów) zajęcia z tłumaczenia a vista powinny rozwinąć umiejętność tworzenia tekstu docelowego, który będzie zrozumiały i przystępny dla adresata. Umiejętność rozpoznawania cech charakterystycznych dla różnych rodzajów tekstów i zastosowania ich w języku docelowym to umiejętność, która zdaniem 13% ankietowanych (9 osób) będzie rozwijana na zajęciach z tłumaczenia a vista. Zdaniem 6% respondentów (4 ankietowanych) wyżej wymienione zajęcia powinny rozwinąć umiejętność radzenia sobie w sytuacjach stresujących tj. „bezpośredni kontakt z klientem”, a więc adresem tekstu docelowego i/ lub inicjatorem

translacji czy producentem tekstu wyjściowego. Ponadto ich zdaniem te zajęcia powinny wytworzyć w nich „umiejętność radzenia sobie ze stresem i improwizacji” oraz „kreatywne myślenie w sytuacjach stresujących”. Na pytanie o rodzaje umiejętności, które studenci spodziewają się rozwinąć podczas zajęć z tłumaczenia a vista 4% ankietowanych (3 osoby) nie udzieliły żadnej odpowiedzi. Zdaniem 3% studentów (2 ankietowanych) wyżej wymienione zajęcia powinny pomóc im rozwinąć umiejętność zastosowania odpowiednich strategii tłumaczeniowych i strategii rozwiązywania problemów tłumaczeniowych, tzn. „tłumaczenie tekstu mimo że się nie rozumie pewnych słów”, „jak radzić sobie z nieznanym słownictwem” w tekście wyjściowym, „dowiedzieć się o różnych wskazówkach, które ułatwiłyby mi pracę w przyszłości.” Ponadto pojawiły się również następujące pojedyncze odpowiedzi dotyczące rodzajów umiejętności, które studenci mają nadzieję rozwinąć podczas zajęć z tłumaczenia a vista: „podzielność uwagi” oraz „polepszenie pamięci.”

4. Deficyty w zakresie wiedzy translatorskiej studentów 1. roku

Na podstawie przedstawionych wyników ankiety dotyczącej aktualnego stanu wiedzy translacyjnej studentów 1. roku Lingwistyki Stosowanej można postawić wniosek, że mimo deklarowanego doświadczenia z różnymi rodzajami translacji (przede wszystkim z translacją pisemną) wiedza studentów dotycząca rodzajów translacji ustnej i pisemnej, ich przebiegu oraz wyzwań stojących przed tłumaczem wykonującym dany rodzaj translacji wykazuje deficyty potwierdzające założenia hipotetyczne wynikające z doświadczeń dotychczasowej pracy ze studentami 1. roku studiów licencjackich. Okazuje się, że dla większości ankietowanych bycie skutecznym tłumaczem polega na i sprowadza się do znajomości jak największej liczby słówek w języku obcym i poprawnego zastosowania reguł gramatycznych w języku obcym. Studenci 1. roku postrzegają ewentualne zadanie translacyjne w kategorii tłumaczenia pojedynczych słówek, nie dostrzegają całości tekstu. Deficyty dotyczą też samego pojęcia przygotowania się do zawodu, w opinii ankietowanych tłumacz powinien mieć odpowiednią wiedzę leksykalną i gramatyczną w zakresie języka obcego. Wiedza specjalistyczna, terminologiczna czy wiedza o świecie wydaje się nie odgrywać większej roli w przygotowaniu się do zadania translacyjnego. Również dla większości studentów podczas wykonywania tłumaczenia właściwie wszystko zależy od stopnia trudności tekstu wyjściowego lub samego tłumacza, przede wszystkim jego znajomości języka wyjściowego i docelowego, ewentualnie jego kompetencji bilingwalnej i kulturowej. Zauważalne są także deficyty dotyczące właściwego pojmowania translacji w kategoriach jej dynamiki funkcjonalno-komunikacyjnej. Studenci wypełniający ankietę zdają się nie postrzegać translacji jako komunikacji, mają także niewielką świadomość występowania innych czynników warunkujących skuteczny przebieg procesu translacji, np. inicjator translacji, producent tekstu wyjściowego, tekst wyjściowy, adresat tekstu docelowego czy kontekst instytucjonalny, w którym odbywa się akt translacji. Studenci mają niewystarczającą wiedzę na temat ewentualnych pomocy i źródeł, które ułatwiają pracę tłumacza ustnego i pisemnego. Zdaniem większości respondentów pomocne w wykonaniu zarówno translacji ustnej, jak i pisemnej mogą być różnego rodzaju słowniki. Ankietowani nie bardzo wiedzą czego powinni się nauczyć, a

więc jakie kompetencje powinni rozwinać, aby być w stanie efektywnie wykonywać określony rodzaj translacji.

5. Wnioski

W związku z powyższym nasuwają się następujące wnioski dotyczące implikacji dydaktycznych na zajęciach z tłumaczenia a vista:

1. zajęcia z tłumaczenia a vista na Lingwistyce Stosowanej powinny stanowić wprowadzenie do zajęć z translacji;
2. zajęcia z tłumaczenia a vista powinny rozwijać umiejętność tłumaczenia a vista, również pod kątem przygotowania do zaliczenia na ocenę;
3. zajęcia z tłumaczenia a vista powinny rozwijać kompetencję językową (bardziej efektywnie dzięki np. korelacji zakresów tematycznych z zajęć dyskursywno-receptywnych), kulturową, bilingwalną, strategiczną (m.in. kształcenie efektywnej analizy tekstu wyjściowego, umiejętności antycypacji rozwinięcia treściowego tekstu wyjściowego), a także umiejętność korzystania ze źródeł;
4. zajęcia z tłumaczenia a vista powinny rozwijać kompetencję translatorską studentów w odniesieniu do konkretnych zadań translacyjnych rozumianych przez J. Żmudzkiego (2005, 2015) jako czynnik determinujący operacje i czynności translacyjne tłumacza;
5. w związku z powyższym, za A. Małgorzewicz (2016: 155–156), za istotne podczas zajęć z tłumaczenia a vista uważa się „ćwiczenia wyprofilowane zadaniowo, które motywują do podejmowania autonomicznych decyzji, przy jednoczesnym respektowaniu czynników całościowo rozpatrywanej komunikacji translacyjnej;”
6. w ramach zajęć z tłumaczenia a vista powinno się wykształcać właściwą postawę przyszłych tłumaczy względem tekstu wyjściowego, tak aby nie czuli się zdominowani tekstem wyjściowym, a nawet przez niego zniewolonymi. Ta postawa umożliwi strategicznie motywowaną instrumentalizację tekstu wyjściowego w ramach realizacji zadania translacyjnego, co powinno poszerzyć horyzont profesjonalnego oglądu tej rzeczywistości;
7. w oparciu o powyższe, model dydaktyki dla tłumaczenia a vista powinien uwzględniać w odpowiednim rozłożeniu wytwarzanie wiedzy warunkującej skuteczną dydaktykę.

Bibliografia

- Gorszczyńska, P. (2012), *Nieoczywisty potencjał tłumaczenia a vista*, (w:) P. Janikowski (red.), *Tłumaczenie Ustne – Teoria, Praktyka, Dydaktyka: Stare problemy, nowe metody 2*. Częstochowa, 117–138.
- Gorszczyńska, P. (2016), *Recorded Sight Translation Revisited*. Gdańsk.
- Grucza, F. (2008), *Germanistische Translatorik – ihr Gegenstand und ihre Aufgaben*,

- w: F. Grucza (red.) *Translatorik in Forschung und Lehre der Germanistik*. Warszawa. 27–53.
- Grucza, F. (2009), *Metanaukowa i metalingwistyczna wizja lingwistyki (stosowanej)*, (w:) „Lingwistyka Stosowana – Przegląd” t. 1, 19–39.
- Nader-Cioczek, M. (2015), *Tłumaczenie a vista jako narzędzie w dydaktyce języków obcych*, (w:) M. Sowa/ M. Mocarz-Kleindienst/ U. Czyżewska (red.), *Nauczanie języków Obcych na Potrzeby Rynku Pracy*. Lublin, 266–276.
- Nader-Cioczek, M. (2016), *Tłumaczenie a vista w dydaktyce innych rodzajów translacji*, (w:) „Lingwistyka Stosowana/ Applied Linguistics/ Angewandte Linguistik” 16:1. Warszawa, 37–45.
- Płużyczka, M. (2009), *Dydaktyka translacji – rozważania terminologiczne*, (w:) „Przegląd Glottodydaktyczny” 26, 195–200.
- Płużyczka, M. (2011), *Okulograficzne wsparcie badań nad procesem tłumaczenia a vista*, (w:) „Lingwistyka Stosowana/ Applied Linguistics/ Angewandte Linguistik” 4. Warszawa, 181–189.
- Płużyczka, M. (2015), *Tłumaczenie a vista. Rozważania teoretyczne i badania eyetrackingowe*. (Studi@ Naukowe 30). Warszawa.
- Żmudzki, J. (2005), *Transferprozesse und Typen beim Vollzug des Konsektivdolmetschens*, (w:) G. Antos/ S. Wichter (red.) *Transferwissenschaft. Wissenstransfer durch Sprache als gesellschaftliches Problem*. Berlin/ New York/ Wien et al., 251–264.
- Żmudzki, J. (2015), *Blattdolmetschen in paradigmatischer Perspektive der anthropozentrischen Translatorik*. Frankfurt am Main.